

Cirkulární veřejné zadávání

Cirkulární ekonomika je novým přístupem k nakládání se zdroji co nejefektivnějším způsobem a zároveň tkví v hledání efektivních cest k jejich navrácení do oběhu na konci životního cyklu. V Česku se dnes potýkáme s nízkou poptávkou po výrobcích z recyklátu, kdy druhotné suroviny tak nemají takovou hodnotu, která jim odpovídá. Cestou může být cirkulární veřejné zadávání, které zohlední například procento využití druhotných surovin v daných výrobcích.

Pro správné nastavení parametrů cirkulárního zadávání je ale nezbytné zopakovat si, co to vlastně cirkulární ekonomika je, jaké přináší příležitosti a jak do nich cirkulární veřejné řízení zapadá.

Infolist Cirkulární veřejné zadávání navíc přináší praktický návod, dle kterého může při prvotních krocích poznávání tohoto konceptu, postupovat jak zástupce veřejných institucí, tak kdokoli, kdo má zájem začít poptávat skutečně udržitelně, efektivně a v souladu s cirkulárními principy. A to nejen u veřejných zakázek.

CIRKULÁRNÍ
HUB PRAHA

Startovací repete – aneb základy cirkulární ekonomiky

Cirkulární ekonomika je jedním z prioritních témat Evropské unie. Přináší příležitost materiálové soběstačnosti, vytváří nová pracovní místa a otevírá prostor pro investice do udržitelných inovací. Pro většinu českých firem se však stále jedná o nový pojem. Výzvou je tedy zejména fakt, že se na úroveň národních legislativ dostává v podobě legislativního balíčku, který bude třeba do dvou let – tedy do roku 2020 implementovat do souvisejících zákonů. Může se zdát o triviální úkol. Výzvou je však fakt, že s nástupem cirkulární ekonomiky se mění ekonomický model fungování dnešní společnosti od základu. A dopady legislativy se budou týkat všemi aktéry napříč celou společností. Není tedy na čase se dostatečně připravit? Neomezený růst na planetě s omezenými zdroji

Naše společnost v současnosti poptává 1,5 násobku množství komodit, než které je naše planeta Země schopna zajistit a zároveň obnovit udržitelným tempem. Tento model spotřeby v kombinaci s předpokládaným růstem počtu obyvatel až na 10 miliard lidí do roku 2050 znamená, že naše celková globální poptávka dosáhne trojnásobku udržitelné produkce naší planety. Je tedy zřejmé, že čerpáme mnohem více zdrojů, než kolik bychom měli. V souvislosti s faktem, že jen Evropa vyprodukuje 2,5 miliardy tun odpadu ročně, z čehož zhruba 50 % skončí na skládkách nebo ve spalovnách, můžeme náš způsob hospodaření označit nejen za neobnovitelný, ale také za celkem nezodpovědný. Máme dostatečná data o tom, že bychom se měli chovat lépe a odpady využívat jako zdroje, ale stejně klademe největší důraz na to, jestli se nám udržitelnost vyplatí finančně. Tento systém je natolik lineární, že se dnes zpět do oběhu dostává, dle aktuální studie Circularity Gap, pouhých 9 % všech materiálů, které dnešní společnost spotřebovává (1) .

Mezi základní principy, které tento koncept definují patří:

- 1) Uzavírání toků materiálů ve funkčních a nekončících cyklech, kde neztrácejí hodnotu.
- 2) Čerpání energie z obnovitelných a udržitelných zdrojů.
- 3) Navrhování takových produktů a služeb, které nemají negativní dopady na přírodní ekosystémy a lidské zdroje.

Výsledkem takového chování je ale situace, že se každý den nenávratně připravujeme o vzácné materiály. Věděli jste, že například na některých skládkách je dnes větší koncentrace zlata než ve zlatých dolech. Je tedy dost pravděpodobné, že skládky se v budoucnu stanou zdrojem kritických materiálů, kterých nebude dostatek.

Dnešní systém spotřeby můžeme označit za lineární fungující na principech „vytěžit – vyrobit – vyhodit“. Často také těžíme ze země materiály, které jsou neobnovitelné a máme jich omezené množství, které se neustále snižuje. Situaci neprospívá ani to, že 95 % produktů končí v koši po 6 měsících od jejich zakoupení. Stala se z nás společnost založená na konzumaci a tempo naší spotřeby se neustále zvyšuje stejně tak, jako se zvyšují negativní dopady našeho chování na životní prostředí. Jak bychom tyto dopady mohly snížit, k přírodě se chovat šetrněji a zároveň si uchovat životní standard a navíc zajistit zdroje i těm, kteří již dnes pocítují nedostatek? Odpovědí může být cirkulární ekonomika.

Může jít takový model ruku v ruce s ekonomickým růstem?

Příklady firem, které aplikují cirkulární principy ve svých procesech ukázaly, že takové kroky mohou přinést i značné zisky. Například francouzskému výrobcí automobilů Renault se podařilo snížit spotřebu energie a vody o 85 %, tím, že začal používat a opravovat staré automobilové díly namísto toho, aby vyráběl nové. V důsledku úspor materiálu a energie se společnosti Renault podařilo svým zákazníkům nabídnout o 30 – 50 % levnější produkt stejné kvality. Cirkulární ekonomika přináší slibné výsledky i na makroekonomické úrovni. Podle Evropské komise přechod od lineární k cirkulární ekonomice navíc znamená posílení konkurenceschopnosti Evropy, snížení závislosti na dovozu primárních surovin, vytvoření pracovních míst a díky těmto principům může ušetřit evropská ekonomika zhruba 600 milionů tun materiálů, které jsou v současnosti považovány za odpad.

Nejedná se jen o koncept pro velké firmy?

S každým nastupujícím trendem souvisejícím se změnou legislativního prostředí či nastavením nových pravidel se vždy otevírá otázka,

Co to vlastně je ta... CIRKULÁRNÍ EKONOMIKA?

Přestože není dána učebnicová definice, cirkulární ekonomika (dále jen CE) je často definována jako koncept, ve kterém neexistuje odpad. Nahrazuje tak systém dneška, který funguje na principu „VYTĚŽIT – VYROBIT – VYHODIT“. Na skládkách nebo ve spalovnách odpadu tak nenávratně přicházíme o cenné a vzácné materiály. Navíc enormně roste nejen počet obyvatel, ale i jejich spotřeba. A planetu Zemi i zdroje máme omezené.

Proč je důležité sledovat budoucnost regulace právě cirkulární ekonomiky?

Cirkulární ekonomika je celoevropský koncept, který je integrální součástí udržitelného rozvoje a znamená výraznou změnu fungování ekonomického modelu současnosti. Implementaci jejího EU legislativního balíčku do české legislativy si žádá intenzivní veřejnou diskusi od témat zdrojů, ekodesignu, až po nakládání s odpadem. Zásadní je také kontrola tohoto procesu, aby původní záměr neztratil svou podstatu.

Jaké jsou klíčové prvky tohoto konceptu?

Je jimi 7 klíčových elementů, mezi které patří přechod na obnovitelné zdroje, ekodesign, princip odpad zdrojem, spolupráce, digitalizace, opravy aj.

zda-li se jedná jen o trend vhodný pro malá či velká města a firmy, nebo jde o prvky aplikovatelné plošně. Podobně je to s cirkulární ekonomikou. U té je však odpověď jasná a je třeba její význam důsledně vysvětlit: cirkulární ekonomika je pro všechny.

Je možné počítat s přínosem pro byznys?

Pro většinu firem je nejtěžší pochopit, že cirkulární ekonomika není změna o 360 stupňů, která nutně vyžaduje investice, ale jde o systémovou změnu myšlení, kdy se jen vracíme k selskému rozumu a odpovědnému nakládání se zdroji. Firmy často považují přechod na cirkulární ekonomiku pouze za změnu odpadového hospodářství. Přitom se jedná o komplexní pohled, který hledá příležitosti i v nových byznys modelech (kdy prodej nahrazuje pronájem) či nových cestách spolupráce, v nichž můžeme odpadní teplo, vodu či materiály vhodně napojit na jiné firmy, pro které se mohou stát zdrojem. Těmto principům se říká průmyslová symbióza.

Bohaté obce díky třídění?

Již dnes jsou české samosprávy zvyklé poctivě třídit odpady. Lépe řečeno většina z nich. Obce jsou dnes vlastníkem odpadu a rozhodují o tom, co se s ním bude dále dít a komu jej předají. Pokud tedy fungují ve zdravém konkurenčním prostředí, což není v České republice v tomto segmentu samozřejmostí. Zároveň není jedno, jaké firmě odpad předají, neboť je jejich povinností snaha o dodržení hierarchie nakládání s odpadem, na níž stojí plány odpadového hospodářství nejen ČR, ale i krajů. Díky moderním systémům evidence a motivace navíc čím dál vyšší množství obcí odměňuje i ty, kteří třídí a produkují malé množství směsných odpadů. Málokterá obec si ale uvědomuje, že v budoucnu se jí může tato snaha ještě znásobit. Konec skládkování v cirkulární ekonomice totiž otevírá příležitosti, se kterými dnes nakládaly jen odpadové firmy – vytríděné suroviny prodávat. Nový pohled na odpady přinesl i do České republiky platformy, které umožňují obcím jednoduše svoje odpady zanést do systému, ve kterém se o něj mohou přihlásit přímo zpracovatelé. Mezi ně patří i startup CYRKL. Obec tak získá větší autonomii, ale zároveň si bude jistá, že jsou odpady skutečně předány k recyklaci. Oproti lamentování nad zvyšujícími se poplatky a ukládání odpadů na skládky a dopadů do poplatků od obyvatel se tak mohou obce také aktivně postavit vyrovnáním ekonomické bilance, pokud s odpady nakládají odpovědně vlastním přičiněním. Se ukončením skládkování se tak mění nejen v komunální, ale i v průmyslové sféře optika, kterou se na odpady díváme. Najdou-li aktivní a inovativní firmy využití pro recyklát a investoři se chopí příležitosti, tak se mnohé dnešní odpady začnou obchodovat.

Cirkulární veřejné zadávání jako jedna z cest, jak vrátit druhotné suroviny do hry

Ve veřejných zakázkách se točí miliardy. A to doslova. Ve stejnou chvíli jsou ale obdobné výše financí potřeba k provozu systému nakládání s odpadem na komunální úrovni. Proč tyto dvě položky nespojit a nevytvořit systém, ve kterém obce zadávají veřejné soutěže a výběrová řízení cirkulárně? Představte si, že byste už v při výběru například městského mobiliáře měli jako zastupitele obcí možnost poplatit výrobky s co nejvyšším obsahem druhotných surovin a sami tak vytvořili poptávku po recyklovaných plastech, které dnes končí často nevyužity na skládkách, neboť po nich není poptávka a recyklace tak často nedává "ekonomický smysl"? Podobným tématům ekologických aspektů odpovědného veřejného zadávání se dnes věnuje Ministerstvo práce a sociálních věcí a kultivuje tak nové možnosti pro zadavatele, které jdou daleko za aspekty cenové. Podobné cesty jsou nejlepším řešením pro plošné zvednutí poptávky po recyklátech.

V České republice již dnes máme mnoho firem, které se zpracováním těžko recyklovatelných směso- vých plastů zabývají a jsou tak důležitým článkem pro propojení všech aktérů. Spojením cyklu od producentů výrobků, spotřebitelů, obcí jako provozovatelů systému pro tříděný sběr, svozové a odpadové firmy, recyklátory opět k obcím je možné vytvořit systém, ve kterém se odpad stává zdrojem. "Jako zásadní naše firma vnímá podporu používání recyklovaných výrobků v ČR. Bez masového používání výrobků z recyklovaných komunálních plastových surovin jen obtížně dochází k uzavření celého cyklu oběhového hospodářství. Pokud by naše společnost své výrobky neexportovala, zpracovatelská kapacita by byla poloviční. Naopak, pokud dojde ke zvýšení poptávky na českém trhu, jsme připraveni zpracovatelskou kapacitu navýšit." (2) Dodává k tématu Jana Zemková z firmy Transform Lázně Bohdaneč vyrábějícím výrobky z recyklovaných směsných plastů. Firma Transform Lázně Bohdaneč dnes vyrábí celou paletu výrobků z plastů a využití tyto výrobky nacházejí často právě v obcích. Podobných firem však v Česku máme mnoho a mezi dobré příklady praxe lze jednoznačně zařadit i finalisty a výherce prestižní soutěže Přeměna odpadů na zdroje, kterou pořádá Ministerstvo průmyslu a obchodu a mezi které patří i společnost BRENS EUROPE, a.s.

Poptávku je třeba neustále podporovat a vytvářet prostředí, ve kterém k výrobkům z recyklátu zákazníci nechovají nedůvěru. Ve chvíli, kdy totiž pro plasty všech druhů (tedy nejen PET materiály či evropských zemích. Stanou se tak položkou s pozitivní ekonomikou a obecním rozpočtům se tak výrazně uleví. Dnes právě směsné plasty, které třídící linky často označují jako neprodejný výmět, končí na skládkách, kde je nutno za jejich uložení ještě zaplatit.

S koncem možnosti skládkování využitelných odpadů v roce 2024 je však nutné hledat cesty, kde se obce stanou třeba díky novému systému výběrových řízeních těmi, které poptávku po druhotných surovinách podpoří a Česko se tak může stát cirkulárním příkladem dobré praxe.

A teď už jen – cirkulární zadávání jasně a prakticky! Návod dle semináře od nizozemských expertů.

„Nejde o znalost, kterou se můžete naučit na univerzitě, ale je to na Vašich vlastních potřebách a zkušenostech,“ tak zahájil Joan Prummel seminář k tématu zadávání veřejných zakázek s akcentací principů cirkulární ekonomiky, který se v květnu konal na Ministerstvu zemědělství. Nový pohled na nakládání s veřejnými prostředky si vyslechlo několik desítek zástupců ministerstev, úřadů, asociací

či zástupců krajů. Akce tak volně navázala na první návštěvu pana Joana Prummela, který na pozvání INCIEN představil koncept v rámci semináře na Velvyslanectví Nizozemského království v roce 2018.

Cirkulární ekonomika se v posledních letech stala tématem, které již nelze přehlížet. Nejen že ukazuje zcela nový pohled na nakládání s odpady, ale otevírá diskuzi i s výrobci, kteří mají mnoho příležitostí vyrábět nové produkty tak, aby zapadaly do konceptu, jehož hlavní snahou je omezit produkci odpadů a plýtvání. Kromě nových přístupů k ekodesignu, recyklaci či využívání dosud nevyužívaných zdrojů ale také poukazuje na přechod od prodeje výrobků a produktů k poskytování služeb. Právě zde přichází v úvahu transformace postupů a zažitých vzorců, které uplatňujeme při nakupování. A to od nákupu uspokojujících naše každodenní potřeby, tak po větší projekty, ve kterých například kompletně vybavujeme budovy, a to ať už se jedná o sídla radnic či firem.

Představte si, že se stěhujete do prostor, kde Vám nebude nic patřit. Všechno vybavení od tiskárny, po pracovní stůl či kompletní technické zajištění a osvětlení všech prostor budete mít jen v pronájmu. Říkáte si, co by Vám takový koncept mohl přinést? Odpověď je lehká – od samého začátku se můžete vzdát nutnosti specifikovat zcela konkrétně poptávané zboží a to ať se jedná právě o zmíněné osvětlení nebo židli. Zdá se Vám to jako zcela nemožné, protože přesně znáte postupy, jak poptávání funguje dneska? Tak je na čase zcela změnit optiku a zamyslet se nad tím, jak by vše fungovalo, kdyby byla pravidla nastavena podle selského rozumu. Zde je samozřejmě možné kombinovat praktiky, které pravidla veřejných zakázek umožňují už dnes. Začněme u možnosti využívat **předsoutěžní dialogy**, kdy si v rámci otevřené výzvy pozvete potenciální dodavatele a proberete s nimi během zcela legitimní diskuze, co se děje na trhu, jaké možnosti při nákupu máte a prodiskutujete i možnosti parametrů které jsou či nejsou reálné. Výhody jsou obrovské. Dnes je již možné v rámci výběrových kritérií upřednostnit třeba výrobky s obsahem jistého podílu recyklátu. Ale jak můžete jako laik vědět, jaké obsahy recyklátu jsou vůbec možné? U plastů, kovů či textilu jsou tyto poměry absolutně odlišné a může se stát, že například u textilu zajištění podílu druhotné suroviny není v daném výrobku ani dostupné. Na druhou stranu jsou zde možnosti upřednostnění ekologických aspektů zakázky například díky definici parametru CO2 stopy, které automaticky vyřadí zboží, které k nám putuje přes půl světa a navíc je u něj téměř nemožné zajistit dlouhodobě dostačující a kvalitní servis. Mnoho výrobků je možné v Číně vyrobit, ale určitě je není možné v Číně opravovat.

Cílem setkání tak bylo nejen rozšíření obzorů o tom, co je či není možné, ale také inspirovat novými pohledy na zažité praktiky a to vždy, samozřejmě, v souladu s platnou legislativou. Následující zápis je kombinací vlastního pohledu na možnosti, které cirkulární zadávání přináší a shrnutí bodů teoretické části semináře. Pokud Vás téma zaujme, tak doporučujeme jednak prostudování prezentací z workshopu, tak připojení se do seznamu kontaktů, které budou dále informování o dalších seminářích či postupech. Velké díky v této oblasti patří organizátorovi, panu Pavlovi Broumovi.

Hlavní zprávy, které si účastníci měli odnést ze semináře byly následující:

- **Cirkulární veřejné zadávání je proces tvrdé práce a není možné řešení kopírovat.**
- **Na základě znalostí z inspirace přesně vědět, kde a s jakými kroky začít „zítra“.**

Co znamená **Overshoot Day**? Je to den, ve kterém vyčerpáme zdroje, které jsou pro nás vyměřeny na celý rok ve chvíli, kdybychom je čerpali udržitelným způsobem. A teď si představte, že pro Českou republiku tento den byl 1. srpna v roce 2018. Ve stejný rok Holandsko vyčerpalo svoje zdroje již 14. dubna. Co to tedy znamená? Že naše tempo spotřeby je skutečně dlouhodobě neudržitelné a prakticky spotřebováváme a konzumujeme „na dluh“. Je na čase se zdroji skutečně začít nakládat chytře. Právě zde možná pramení i základní snaha o rozvoj chytrých měst. Ten, z pohledu cirkulární ekonomiky netkví ani tak v konkrétních technologiích, jako v synergiích, které jejich užívání přináší pro řízení města i z pohledu nakládání se zdroji. A to ať už těmito zdroji jsou čas, energie, sdílení či skutečné materiálové toky. Vždyť právě zdroje materiálů, vod a energií jsou pro města v mnoha ohledech klíčové. O vodě není třeba dlouze diskutovat, když Česko již druhým rokem akutně trápí sucho a voda se tak stává v mnoha oblastech zcela nedostatkovým zdrojem. Možná je i na čase promyslet, jestli právě tento „Overshoot day“ nemá být milníkem, u něhož by mělo být naší snahou jej co nejvíce odsunout.

Janez Potočnik: Lidé by měli být chytří, teď je nejvyšší čas to potvrdit.

Jedním z důkazů, že je pro nás jako společnost téma udržitelného rozvoje klíčové je fakt, že jsme jako lidstvo vytvořili dohromady 17 Cílů udržitelného rozvoje. Je to rámeček, na kterém se domluvil celý svět a cirkulární ekonomiky se týká **Cíl 12 – Odpovědná a udržitelná výroba a spotřeba**. Cirkulární ekonomika však nikdy není jen finální cíl, ale je to princip, který kombinuje ekonomiku a ekologii a současně jsme si my, propagátoři této myšlenky, velmi dobře vědomi toho, že má dnes tato vize uzavřených toků materiálů svoje omezené možnosti. Ve chvíli, kdy máme v našem systému materiály, které jsou složeny z toxických látek, u kterých zatím neznáme cesty k jejich zneškodnění, tak je zřejmé, že není možné podporovat jejich opětovné využití a navracení do systému. Proto je vždy v rámci uzavřeného cyklu naznačen i slabý proud materiálových toků, které se stávají odpadem. Maximální snahou je však tento materiálový proud neustále snižovat a skutečně tak při těchto postupech stavět na základních principech, které dnes fungují v přírodě – kde se vše živé či neživé stává zdrojem pro další využití a nic se nestává odpadem.

Právě však anorganické (taktéž abiotické či technické) a organické (taktéž biotické či biologické) látky jsou v cirkulární ekonomice vymezeny v tzv. „Butterfly diagramu“, tedy diagramu, který svou podobou nápadně připomíná obrys motýla. Ten ukazuje, jaké možnosti přináší navracení materiálů zpátky do oběhu. Pro veřejné zadávání je samozřejmě jednodušší orientace na cykly technické, které zahrnují parametry jako opravy, znovupoužití či renovace, ale je možné hledat možnosti i v cyklech biologických. A to například při poptávání zpracování vytríděných složek odpadů formou kompostování či zpracování v co nejbližší vzdálenosti s akcentací materiálového využití. Takovým požadavkem jen možné podnitit reálné zpracování dané suroviny. Stejně tak je možné například pracovat s biologickými cykly v případě nákupu dřevěných výrobků. Od samotného původu z udržitelných zdrojů, které zajišťují certifikace (FSC, PEFC) můžeme poptávat dřevo s nízkou ekologickou stopou, což dá prostor pro poptávání například i smrkového dřeva, u kterého vzhledem ke kalamitě, se kterou se Česká

republika po napadení porostů kůrovcem potýká, dochází k enormnímu snížení ceny. Poptávkou je tak možné dát impuls trhu, který toto dřevo z plánovaného energetického využití může přeměřovat jeho toky do zpracovatelského segmentu. A to jak u poptávání nábytku, tak stavby samotné. Zajímavostí je, že dřevostavby mají velké výhody při plnění požadavků na široké spektrum certifikací staveb včetně hojně využívané certifikace BREAM, která zohledňuje i původ materiálů. Dřevo totiž díky schopnosti vázat CO₂ během růstu stromů, může stavbě pomoci získat dokonce i CO₂ pozitivní body v hodnocení.

Cirkulární ekonomika ve veřejných zakázkách je také o třech aspektech:

- Technické: původ zdrojů a snaha upřednostnit ty, které jsou trvale udržitelné, ekodesign umožňující budoucí opravy, metody prodloužení životního cyklu (servis aj.)
- Finanční možnosti: nové formy spolupráce mezi poptávajícím a dodavatelem, které umožní založit dlouhodobé byznys modely (při přechodu od prodeje k pronájmu vzniká zcela nový vztah mezi zákazníkem a výrobcem) a otevírá například diskusi nad otázkou, jak se posunout od produktů k servisu.
- Proces spolupráce: vnitřní a vnější spolupráce, dlouhodobé partnerství.

Uprostřed těchto bodů je lidské uvažování a chuť spolupracovat, což je hlavní spouštěč pro cirkulární ekonomiku.

Přínosy těchto principů jsou však velmi široké:

- Úspory primárních zdrojů
- Vznik nových pracovních pozic (opravování, recyklace, renovace, servis)
- Méně emisí CO₂
- Nižší potřeba zdrojů z primárních či fosilních zdrojů (zejména v oblasti produkce energie)
- Nižší spotřeba vody a půdy

Seminář byl protkán mnoha otázkami k zamyšlení, nad jejichž odpověďmi diskutovali účastníci v menších skupinách. Podobné otázky můžete použít i pro diskusi nad novými formami uvažování nad nákupem i ve Vaší organizaci.

Cvičení první: odpovězte si v týmu na následující otázky:

- Jak se cirkulární zadávání týká Vaší organizace a jaká definice nebo přístup u Vás nejvíce funguje?
- Jak tento přístup souvisí s hlavním záměrem či účelem Vaší organizace?
- Co bude Váš příspěvek k tomu, abychom naplňovali společnou vizi cirkulární ekonomiky?

Při diskusi, na kterou účastníci dostali jen neuvěřitelně krátký horizont pěti minut, jsme ale stihli zjistit v malé skupince pěti účastníků celkem překvapivá zjištění. Tento přístup a uvažování není jen o tom diskutovat, jestli máme ambice věnovat se cirkulární ekonomice nebo ne, ale každý z nás máme již v mnoha případech máme nějakou „odpovědnou“ strategii, kterou se řídíme a do té je možné zavést

tyto principy jako nedílnou součást. Strategie by přeci měly být živé a upravovány dle aktuálních potřeb trhu a společnosti jako celku. Příklad zástupkyně města Chomutova jasně ukázal, že velmi intenzivním bodem ke změně může být externí faktor a to třeba v konkrétním projektu, kdy ve stavbě, která je téměř před získáním všech finálních schválení, dojde od externího hráče (například od správce povodí jako tomu bylo v případě Chomutova) informace, že u stavby není dostatečně dobře řešeno nakládání s dešťovou vodou, neboť je jednoduše sváděna do kanalizace. A jistě se všichni shodneme na tom, že v Česku už dávno nejsme ve vodním luxusu, kdy bychom si mohli dovolit dešťovou vodu nevyužívat. Tento impuls tak dovedl zadavatele k otázce řešení tohoto tématu a je zřejmé, že se pro další projekty stane nakládání s dešťovými vodami běžným standardem. Dost pravděpodobně se tak možnosti nakládání s dešťovými i použitými vodami dostane i do strategie odpovědného zadávání a brzy se stane praxí i na úrovni domácností či firem v daném městě. Přesně tak by měly strategie fungovat. Dávat jisté obrysy, ale přitom umožňovat aktérům rozšiřovat jejich záběr i o aspekty, jejichž důležitost se vyvíjí v čase.

Cirkulární ekonomika jak příležitost pro Českou republiku: Velkým cílem Nizozemí v oblasti cirkulární ekonomiky, je být dobrým příkladem, tak proč nenásledovat Nizozemí a postupně vytvořit místní příklady praxe, které budou inspirovat naše sousedy ať už se jedná o sousedy na úrovni samospráv nebo ministerstev?

Cvičení druhé a další bod k diskuzi či zamyšlení: Co vidíte na obrázku skládky?

- VÝSTUP našich aktivit, našich nákupů

- ZDROJE pro budoucí využití
- FINANCE, které jsme investovali do nákupu daných produktů

Pamatujte si proto, že každý den, kdy cokoliv NAKUPUJETE, tak využíváte vlastní peníze a každý den, kdy něco vyhadzujeme, tak vyhadzujeme i peníze, které jsme na začátku investovali. Odpad je špatný příklad špatného nákupu.

Proč tedy veřejné řízení hraje tak důležitou roli?

- Je to cesta, jak se produkty a projekty dostávají do organizací / firem / obcí.
- Je to trh, kterým vytváříme prostředí pro cirkulární produkty (opravitelné, vyrobené z recyklátu, s dlouhým životním cyklem...)
- Každý jeden bod cirkulárního zadávání vytváří nový cirkulární byznysový plán pro místní podnikatele a firmy.
- Stimuluje ekonomickou aktivitu v regionu.
- Jít příkladem znamená budovat si kredibilitu mezi dalšími hráči!

Proč je ale zároveň relevantní?

- V EU každý rok utratíme 1 800 000 000 000 Euro v rámci veřejných řízení. Změnou zadávání tak můžeme velkou mírou změnit fungování celého trhu, upřednostnit dobré hráče, vydefinovat si systém, ve kterém od prvního impulsu – první poptávky, poptáváme službu či produkt, který v rámci celého životního cyklu je pro společnost přínosem a ne zátěží.

Konkrétní příklady z praxe cirkulárního zadávání. Aneb jak nad ním uvažovat a kde se inspirovat.

- **Příklad nákupu elektroaut:** Nákup elektromobilů dnes přináší mnoho otazníků. Ať už se jedná o původ energie, kterou je nabíjen a která v mnoha případech pochází z fosilních zdrojů, tak původ mnoha surovin, které jsou nezbytné pro výrobu baterií a které často pochází ze zemí, kde těžba způsobuje rozsáhlé sociální problémy (příkladem těžba kobaltu v Kongu) nebo otázky nad skutečnou možností jejich recyklace. Příležitosti jsou ale zejména v jejich užití. U příkladu elektroaut je tedy na pořadu dne otázka, zda-li je skutečně cirkulární jen samotný nákup ekologického produktu? Ne. Jednoznačně je třeba přemýšlet víc do hloubky. Stačí se zamyslet nad tím kdo a jak často bude pořízený automobil používat. Není možné jej sdílet? Je vlastně vůbec nutné jej koupit? Nestačí si jej možná jen pronajmout a mít jistotu, že na konci životního cyklu si jej výrobce odebere zpět a skutečně zrenovuje, opětovně použije či zajistí dokonalou recyklaci? Nemůžeme při nákupu automobilu ale specifikovat i to, jaké zdroje byly použity pro jeho výrobu a jaká ekologická stopa je za jeho výrobou? Omezíme tak možná šanci dovozu automobilu z Číny a podpoříme evropský trh. I to všechno je možné zahrnout v cirkulárním veřejném řízení. Za inspirací je možné podívat se do Bremenu v Německu, které nákup elektroaut propojili s možností sdílení aut radnice s místními obyvateli.

- **Příklad textilu:** V EU asi 75 % textilu končí na skládkách. V Česku to neuvěřitelných 97 %. A přitom můžeme poptáním výrobku z recyklátu ušetřit v rámci výroby miliony litrů vody, energie nebo emisí. Z pohledu analýzy životního cyklu je velmi zajímavý příklad nákupu uniforem pro armádu. Pro tento příklad se rozhodli opět v Nizozemí. Pokud bychom dle jejich vzoru nakoupili 80 % recyklovaných uniforem – tedy uniforem z recyklovaného materiálu, tak by byla spotřeba vody redukována o 87 %, energie o 42 % a u redukce CO2 bychom došli k číslu 33 %. Tyto uniformy je ale vždy nutné sesbírat odděleně a to z důvodu zajištění stejného materiálu, který není mixovaný či kombinovaný s jinými druhy vláken. U uniforem pro vojáky, hasiče či lesníky to však nemusí být problém, neboť dochází k obměně na jasně definovaných místech a nejedná se o sběr textilu mezi širokou populací. A co takové koncepty vytváří? Nová pracovní místa na lokální úrovni. Pokud by zadavatel – v České republice například Policie, LESY ČR a další podniky skutečně přešly na cirkulární zadávání, tak mohou dát impuls českému textilnímu průmyslu, aby zainvestoval do zpracovatelských linek na recyklaci vláken, které je navíc možné použít i na jiné druhy materiálů z textilu. Jedná se o impuls pro vznik nových forem spolupráce mezi odběrateli a dodavateli a jednotlivé segmenty průmyslu mohou dostat jistotu, které se jim z důvodu silné konkurence ze zahraničí (stále diskutujeme o příkladu textilu) v současnosti nedostává.
- **Public Health Wales:** Za tímto příkladem z praxe stojí žena, která nemá nic co dočinění s veřejným řízením. Došlo jí totiž, že pokud bude zadávat poptávku na nový nábytek, tak s největší pravděpodobností dopluje z Holandska. Pokud by ale poptala již existující nábytek, tak vytvoří pracovní místa pro místní lidi, dá impuls pro opravy a zároveň radikálně sníží ekologickou stopu. A jaký je výsledek? 20 kg CO2 úspora za každou jednu židli, snížení míry skládkování o 10 tun, 6 nových pracovních místa a 3 místa dočasná a v neposlední řadě snížení nákladů na dopravu o 77 %. Cirkulární ekonomika tak může naplnit mnoho přínosů najednou.
- **Světlo jako služba na letišti Schipol:** Některé produkty je dnes navíc možné nakoupit jako službu. Skvělým příkladem je osvětlení letiště Schiphol. Philips v místě doručil osvětlení jako službu bez toho, aniž by je letiště muselo vlastnit. A tak je dnes celé letiště osvětleno, ale vlastníkem stále zůstává výrobce.

Cvičení třetí: Jaké produkty nebo kategorie je možné začít poptávat jinak, aby došlo k rapidní změně? Co by bylo potřeba, aby byl zahájen podobný pilotní projekt.

Ze cvičení jasně vypadla informace, která pro mě osobně byla velkým překvapením. Členové našeho týmu již cirkulárně zadávají bez toho, aniž by o cirkulární ekonomice měli povědomí. Jedná se totiž, jak opakujeme v INCIEN dnes a denně, jen o návrat k tomu, co tady fungovalo vždycky – selský rozum. Cirkulárně zadává i Jihomoravský kraj, který se snaží kromě aspektů odpovědnosti zahrnovat právě například i možnosti sdílení a v Brně je aktuálně i velmi dobrý příklad praxe z JIC Brno, které vysoutěžilo nového dodavatele zelené energie. I u energetiky je možné dosáhnout velkých změn a přechod na obnovitelné zdroje je v mnoha případech kancelářských budov oblastí, která má největší vliv na ekologickou stopu celé budovy.

8 kroků k cirkulární ekonomice ve veřejném zadávání

Jako návod pro utříbení myšlenek může fungovat shrnutí základních bodů, na které je dobré myslet při přípravě odpovědného a zároveň i cirkulárního veřejného zadávání.

1) Od definice k ambicím

Pojďme si klást zásadní otázky: PROČ na něčem podobném pracujeme – jaké jsou naše ambice a čeho chceme dosáhnout? JAK toho dosáhneme – jaká bude naše strategie? CO – chceme na konci dostat za naše finance?

2) Vnitřní organizace procesů

Zásadní otázkou je také to, jak obvykle veřejné zadávání realizujeme uvnitř naší organizace. Dokážeme zajistit proces, který umožňuje zadat potřebné parametry už na začátku celého procesu, a ne až na konci, až se nám začnou hlásit realizátoři a potenciální dodavatelé? Jaké procesy a cesty můžeme využít pro to, abychom mohli zahájit předsoutěžní dialog ještě před tím, než veřejné řízení skutečně zahájíme?

Důležité je také zjistit, jaké jsou naše korporátní procesy, které stojí na společné strategii, a co jsou body, které stojí na jednotlivcích, kteří mohou svým rozhodnutím významně ovlivnit finální podobu soutěžního řízení.

Cirkulární ekonomika potřebuje cirkulární klienty. A těmi klienty jsme my všichni, kteří nakupujeme. Není to „kouzlo“, které se děje mávnutím kouzelného proutku. Je tedy třeba najít vhodné členy našeho vnitřního týmu a oslovit je, aby sestavili skupinu, která se bude touto otázkou zabývat.

3) Definice potřeb

Potřebujeme přesně vydefinované počty stolů a židlí a nebo kanceláře, které respektují pracovní dobu jednotlivých zaměstnanců a i se sníženým počtem pracovních míst naplňují potřeby – tedy konkrétně tu, že si vždy má každý zaměstnanec kam sednout? Není lepší konečné řešení nechat na návrhu realizátora?

4) Spolupráce napříč trhem

Při poptávání druhotné suroviny je dobré dopředu otevřít diskuzi či dialog s dodavatelem a zjistit, jestli je vůbec možné, aby v této oblasti spolupracovali. Aby dodavatel stavby měl přístup k recyklátu stejně tak, jak výrobce uniforem.

5) Požadavky na soutěžení

Zde je nutné, samozřejmě, dodržovat platnou legislativu a správné postupy. Vždy je dobré diskutovat náš záměr s kredibilní institucí s dostatek zkušeností či kontrolní entitou.

6) Měření a oceňování

Pokud poptáváme například stopu CO₂, tak je dobré, abychom dopředu stanovili indikátory či jednotnou metodiku, která bude plnění monitorovat a následně vykazovat. V České republice tuto službu a poradenství zajišťuje například organizace CI2, která má mnoho referenčních projektů a navíc umožňuje offsetové výsadby stromů, které celou ekologickou stopu umožňují snižovat.

7) Byznys modely

Nové způsoby poptávání dávají impuls k vytvoření nových byznys modelů. Krásným příkladem je projekt z Walesu, kdy jen poptávka repasovaného nábytku vytvořila jak nová pracovní místa, tak nový produkt na trhu.

8) Kontrakty

Dlouhodobá a fungující spolupráce si vyžaduje dobře zajištěné smlouvy a kontrakty o spolupráci. U nových forem zadávání, do kterých jistě patří i EPC (energy performance contracting), kdy dodavatel dodává řešení, jehož náklady jsou placeny z dosažených úspor (ale může se jednat i o další různé modely nastavení financování takových projektů), je nutné oboustrannou spokojenost dobře zajistit. Dobrým příkladem nevhodné praxe je příklad poptávání systémem EPC u jihlavského plaveckého bazénu, kde sice firma zajistila velké úspory, ale v první fázi na úkor komfortu uživatelů, protože v některých prostorách (sprchy, šatny) byla návštěvníkům, dle jejich zpětné vazby, zima.

Cvičení čtvrté : Co jsou cirkulárně laděné parametry a pravidla, která máte ve své organizaci? (Následující body jsou výstupem diskuze mezi účastníky setkání a slouží pro inspiraci v odpovědích)

- Úspory CO 2 a vznik nových pracovních míst.
- Jihomoravský kraj má priority veřejného zadávání, které si zdefinoval tým, který se veřejným řízením zabývá. Priority odpovědného zadávání bylo včleněno do směrnice, kterou schvaluje zastupitelstvo města a směrnice se odkazuje na vyhlášku odpovědným zadáváním se zabývající.
- Nejvhodnější je jednoznačně mít vlastní strategii, protože vnitřní předpisy (například u univerzit a dalších organizací) je těžké měnit. Strategie má také dlouhodobý charakter a měla by určovat směřování priorit v této oblasti.

Jak tedy začít? Doporučujeme metodou nalezení tzv. „Long hanging fruit“ aneb nízko visícího ovoce. Prvním krokem může být vybrat si pilotní projekt. Začněte s tím, které je skutečně jednoduché a u zakázky, která je před Vámi tak či tak. Zkuste definovat oblasti, ve kterých je možné principy cirkulární ekonomiky aplikovat jednoduše. Otestujte si malou změnu a poučte se z ní. S dalším projektem můžete parametry rozšířit. Na správný postup neexistují žádné metodiky. Je jen na Vás jak rychle a s jakým efektem začnete.

Komentář autorky na závěr

Je možná škoda, že tento celoevropský ekonomický a zejména legislativní přístup, který prakticky v mnoha ohledech mění pohled, kterým se díváme na trvale udržitelný a ekonomicky profitabilní rozvoj společnosti, tedy pojem cirkulární ekonomika, nebyl v EU přijímán ve formě nařízení, ale „pouhou“ směrnicí. Ta bohužel umožňuje jednotlivým státům určitou vlastní „lidovou“ tvořivost. Což dozajista povede k tomu, že kvalita a hlavně úroveň implementace související legislativy bude v každé zemi odlišná. A toto je zcela zásadním problémem pro nakládání s odpadem jako surovinou pro nové výrobky, když pohyb odpadu, podobně jako u zboží, není v EU zásadně omezen. Odpad je totiž jak ekonomickou položkou, tak současně i surovinou. A právě suroviny jsou v některých případech materiálem s různou hodnotou, neboť ta bývá na úrovni jednotlivých států zkreslena různými dotačními programy. Jak to souvisí s cirkulárním zadáváním? Je nutné k němu přistupovat skutečně komplexně a pokud máme v plánu podpořit zejména tuzemské firmy, tak kromě podílu recyklátu (tedy druhotné suroviny) požadovat například i nízkou stopu CO₂.

Věřme tedy tomu, že se v ČR podaří koncept cirkulární ekonomiky implementovat kvalitně, v co největším souladu s filozofií celé myšlenky a se silnou odolností proti obhajování nekalých cílů zájmových skupin. V minulosti jsme byli svědky, že při dobrých úvahách EU souvisejících s ekologií v oblasti energetiky či výrobě paliv, může český přístup zmařit mnohé plány a nasadit projektům deformovanou podobu, na niž doplácí nejen naše peněženka, ale i příroda. V cirkulární ekonomice vše funguje jen ve chvíli, kdy je nastavena transparentnost, rovná spolupráce a je uzavřen celý cyklus, což je zábrana proti snahám vyvést z cyklu nejen materiály, ale i finance. Můžeme tak věřit, že díky principům cirkulárního zadávání budou v budoucnosti veřejné finance nasměřovány správným směrem.

Literatura a zdroje

- (1) <https://www.circularity-gap.world/>
- (2) <https://zajimej.se/odpad-zdrojem-konference-ktera-podporuje-nadeji-na-budoucnost/>

Další inspirace zdroje:

- **Publikace Circular procurement in 8 steps** (Vydala organizace Copper8) a autorka publikace říká: *Lepší svět začíná tam, kde se začínáme ptát lepší otázky.* Není to úplně jasné? Tak si vezměme příklad klasického zadávání kancelářského vybavení. To, co potřebujeme není nový stůl, nová židle, nový koberec? Ne, potřebujeme ideální prostředí pro práci, pro celý náš tým, pro sebe i kolegy. A není nezbytně nové nakoupit věci nové. Je důležité jen vytvořit ideální prostředí. To může být hotové i díky starému nábytku. (www.copper8.com)

Vedoucí autor Soňa Jonášová

Vydáno v červenci 2019, Praha/Brno.

Projekt realizuje BIC Brno

T A
Č R

Informační list byl sestaven v rámci projektu číslo TL01000317 s názvem "ODPAD ZDROJEM neboli uplatnění nových metod výzkumu pro rozvoj cirkulární ekonomiky v ČR", který je spolufinancován se státní podporou Technologické agentury ČR v rámci Programu ÉTA.